

METROPOLİTEN KENT KÜTÜPHANECİLİĞİ VE ANKARA'DA VERİLEN HALK KÜTÜPHANESİ HİZMETİ

Dr. Tülin SAĞLAMTUŒ

Bundan önceki bir incelemede dünyada yapılan Metropolitlen Kent Kütüphaneciliği hakkında bilgi vermeye çalışmıştık. Ülkemizde bu tür çalışmaların henüz erken olduğuna inananlar olacaktır. Ancak, unutulmamalıdır ki Türk Kütüphaneciliği son yıllarda dış kaynaklara da yansıyan ilerlemeler yapmak yolundadır (1). Türkiye'de yeni bir kütüphaneci kuşağı yetiştirilmektedir. Bu genç kütüphanecilerin planlı bir biçimde, insangücü analizleri yapılarak kütüphanelere yerleştirilmeleri kanımızca, ileride olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Kütüphaneciliğimizin çözüm bekleyen pek çok sorunu olduğunun bilincindeyiz. Bu yazımızda Türkiye'nin sosyo--ekonomik ve sosyo - kültürel açıdan büyük gereksinime duyduğu, halk eğitiminin ayrılmaz bir parçası sayılan halk kütüphaneleri sorunundan söz etmek istiyoruz. Elbette ki tüm halk kütüphaneleri bu yazının kapsamına giremez. Bu nedenle, biz konumuzu Ankara'da verilen halk kütüphanesi hizmeti ve bunun ileride metropolitlen kent kütüphaneciliği hizmetine dönüştürülebilme olasılıklarının incelenmesi olarak kısıtlamak istiyoruz. Modern kütüphaneciliğin attığı dev adımlar karşısında bizim yerimizde saymamız düşünülemez.

Kütüphanecilikte ileri gitmiş ülkelerin olanaklarıyla kendi olanaklarımızı kıyaslayıp gereksiz ruhsal çöküntüler yaşamak yerine biz de elimizde hazır bulunan olanakları bilinçli bir biçimde kullanarak halk kütüphaneciliğimizde aşamalar yapabiliriz. Bu konuda Üniversitelerin Kütüphaneci-

- (1) İlhan Kum. "Turkish Library Developments", *Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration*. II (1980) ss. 258 - 260. Osman Ersoy - Berin U. Yurdadoğ, "Education for librarianship abroad : Turkey". *Library Trends* 12 (1963), 2, ss. 205 - 210. Benjamin Whitten, Jr. - Thomas Minder "Education for librarianship in developing nations : The Hacettepe Experience". *Journal of Education for Librarianship*. 14 (1974), ss. 220 - 233. M. A. Gelfand. *Library Education in Hacettepe University*. UNESCO, 1977. (Technical Report) R/P. 1975 - 1976.

lik Bölümlerinde eğitim veren öğretim üye ve yardımcılarıyla Kütüphaneler Genel Müdürlüğünün işbirliği yapması sonucu 1981 yılının Kütüphane Haftası süresince olumlu adımlar atılmıştır.

İnceleme konusu olarak Ankara'nın seçilmesinin bazı nedenleri vardır: Başkent'te verilen hizmet öteki illerimize de kimi açılardan örnek olabilir. **Kütüphaneler Komitesi Raporu'nda** Ankara'da öncü proje uygulanması düşüncesi dile getirilmiştir. Ayrıca, Ankara nüfusu son derece hızla artan kentlerimizdendir. Bu nedenle de buraya yerleşenlerin beklentileri doğrultusunda hizmet vermek öteki kentlerimize oranla öncelik taşımaktadır. Ankara'da görülen "göç" sorununun nedenleri ayrı bir inceleme konusu olduğu için burada buna değilmeyecektir.

Ankara'nın nüfusu 1975 yılında 2.585.293 iken bu sayı 1980 yılında 3.196.460 a ulaşmıştır. (2).

Ankara'da henüz modern halk kütüphaneciliği gereklerine uygun bir halk kütüphanesi hizmeti verilememektedir. Bunun nedenleri ve önerilen çözüm yolları konusunda doktora tezi düzeyinde bir araştırma yapılmış bulunmaktadır (3). Ancak bu araştırma Ankara'nın Belediye sınırları içinde kalan kısmında verilen hizmeti kapsamına almıştı. Elde, Ankara kenti'ni inceleyen bir araştırma bulunması hizmetin ileride metropoliten alanlara yayılacak biçimde düzenlenmesinde yararlı olacaktır.

Türkiye'de metropoliten kent olarak tanımlanan Ankara'nın metropoliten sınırı uzmanlarca saptanmıştır: Buna göre; "Ayaş - Güdül - Bayındır II Baraj Gölü - Çamlıdere - Kızılcahamam - Özbekler Köyü - Karagöl - Çubuk II Barajı - Çubuk - Kalecik - Kırıkkale ve yakın doğusu - Küre Dağı - Balâ - Haymana - Polatlı ve yakın batısı - Temelli" (4).

Ankara İli'nin merkez ilçe ile birlikte 21 ilçe, 47 bucak ve 1168 köyü vardır. Ankara'nın ilçeleri: Merkez, Altındağ, Yenimahalle, Çankaya, Çubuk, Delice, Elmadağ, Güdül, Haymana, Kalecik, Keskin, Kırıkkale, Kızılcahamam, Nallıhan, Polatlı, Sulakyurt, Şereflikoçhisar, Ayaş, Balâ, Beypazarı ve Çamlıdere'dir. (5).

Metropoliten sınır tüm ili kapsamamaktadır. Ancak zamanla hatta yakın bir gelecekte bu konuda gelişmeler görüleceği söylenmiştir. Kent bütünü içinde kalan Merkez İlçe'de halk kütüphanesi hizmeti veren yerleşik birim (Şube, Çocuk Kütüphanesi ya da Ödünç Kitap Verme Servisi gibi)

- (2) **Türkiye İstatistik Ocak Yılığ**, 1980. T. C. Devlet İstatistik Enstitüsü. Yayın No : 930. Ankara 1980.
- (3) **Tülin Sağlamtuğ, Ankara'da Halk Kütüphanesi Hizmeti**. Hacettepe Üniversitesi, MESEF. (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara 1980.
- (4) T. C. İmar ve İskân Bakanhğı. Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosu. **Ankara Nazım Plan Şeması Raporu, 1970 - 1990**. Ankara 1977. (Yayın No : 5), s. 120.
- (5) T. C. Bşbk. Devlet İstatistik Enstitüsü. **Genel Nüfus Sayımı. İdari bölünüş, 26.10.1975.06 - Ankara**. Ankara 1977.

yoktur. Çankaya, Altındağ ve Yenimahalle ilçeleri ise bu konuda daha şanslılardır.

Uzmanlarca Ankara'nın "Gelişme Alanları" adı verilen ve Belediye sınırları dışında kalan ve planlama sınırlarına dek yayılan alanların kimilerinde halk kütüphanesi veren yerleşik birimler bulunmaktadır.

Ankara İli bütünü içinde verilen halk kütüphanesi hizmetini incelersek kimi ilçe merkezlerinde kütüphane bulunmadığını, bunun yerine ilçe merkezine bağlı bir köyde (Ayaş, Gökler Köyü) kütüphane olduğunu görürüz. Çubuk İlçe Merkezinde kütüphane olmadığı halde buraya bağlı Akyurt bucağında kütüphane vardır. Beypazarı İlçesi ise bu konuda oldukça şanslıdır denebilir. Beypazarı İlçe Merkezinde ve buraya bağlı Uruş ve Karışar'da kütüphaneler bulunmaktadır. Elmadağ, Haymana, Keskin, Kırıkkale, Kızılcahamam, Polatlı, Şereflikoçhisar İlçe Merkezlerinde ise kütüphaneler vardır. Bunların arasında Polatlı İlçe Halk Kütüphanesi en yeni yapıya sahip olan kütüphanedir.

Ankara Kentinde ise Halk Kütüphanesi vermekle yükümlü olan iki ayrı müdürlük bulunmaktadır :

1. Ankara İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü
2. Cebeci (Halk) Kütüphanesi Müdürlüğü

Kent dışındaki İlçe, Köy ve Bucaklardaki Kütüphaneler doğrudan doğruya Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne bağlılardır.

Teknik Hizmetler konusunda çok ender olarak Ankara İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü ile ilişkilere girildiği görülmüştür. Bu konuda kent içindeki birimlerde bile sistematik bir çalışmanın varlığından söz edilemez.

Kendisiyle görüştüğümüz Cebeci (Halk) Kütüphanesi Müdürü, kütüphanesinin koleksiyonu niteliği (eski harfli basma yapıtlar, yazmalar, çeşitli yabancı dillerde yazılmış eski basımlı kitaplar) nedeniyle daha çok bir araştırma kütüphanesi hizmeti verdiklerini belirtti. Kütüphanede yalnız evlere ödünç kitap veren bir servis ile gelişme durumunda olan bir çocuk bölümü vardır.

Bu durumda halk kütüphanesi hizmeti verme yükünü tümüyle üstüne almak zorunda kalan Ankara İl Halk Kütüphanesi ise bu görevi gerçek anlamıyla yerine getirebilmekten oldukça uzaktır.

2527 no. lu Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu gereğince derleme nüshaları alan Kütüphane'nin değerli koleksiyonu kimi ayrıcalıklar dışında evlere kesinlikle ödünç verilmez. Merkez Kütüphaneye bağlı birimlerin koleksiyonlarının eksiklerinin de hukuksal nedenlerle bu koleksiyonla kapatılması söz konusu değildir. Bu koleksiyon zaten bilinçli olarak seçilmiş bir halk kütüphanesi koleksiyonu değildir. Türkiye'de basılan tüm yayınların saklandığı ve kısıtlı olarak yararlanmaya sunulduğu yapının okuyucu salonu yeterli büyüklükte olmadığı gibi açılış - kapanış saatleri de kısıtlıdır.

Merkez Kütüphane'ye bağlı ve hiçbir ön araştırma yapılmadan Ankara'nın çeşitli semtlerine gelişigüzel serpiştirilmiş bulunan hizmet birimleri gerçek görevlerini yerine getirememektedirler. Bu birimlerde okulda verilen ödevlerini yapan ve buna "araştırma" adını veren ilk ve orta öğretim kuruluşlarında okuyan öğrenciler ders çalışmaktadırlar. Yetişkinlerin kütüphanelere çekilmesi için hiçbir etkinlik yapılmamaktadır. Zaten istatistiklerde görülen yetişkin okuyucu sayısının azlığı da bu durumu kanıtlamaktadır. Hele genellikle bir okuyucunun günün çeşitli saatlerinde kütüphaneye gelmesi durumunda birden çok okuyucu olarak istatistiksel kayıtlara geçirildiği gerçeği de gözden ırak tutulmazsa, Ankara'lı yetişkinlerin kütüphanelere gösterdikleri ilginin ne denli az olduğu ortaya çıkar.

Oysa, Ankara okur - yazar oranının en yüksek olduğu kentimizdir: "Erkek nüfusun % 88 i ve kadın nüfusun % 66 sı okur - yazardır." (6) 1981 Atatürk Yılı nedeniyle başlatılan okuma - yazma seferberliği hiç kuşkusuz bu oranı daha da yükseltecektir.

Yerleşik birimlere oranla daha "popüler" olduğu sanılan Gezici Kütüphane hizmetine gereken değer verilmemiştir. Meslek eğitiminin önkoşul olması gereken bu hizmette, yıllarca meslek bilgileri iyi niyetlerinin altında kalan görevliler zor koşullarda çalıştırılmışlardır. Bu konuda olumlu değişiklikler yapılacağı konusundaki haberleri sevinçle karşılıyoruz. Modern biçimde yapılmış bir gezici kütüphane otobüsü kısa bir süre önce Ankara İl Halk Kütüphanesine verilmiştir. Ancak, bugün burada bulunan toplam 3 gezici kütüphaneden yalnız minibüs biçiminde olan küçük tip araç tüm Ankara gezici kütüphane duraklarına yetişmek durumundadır.

Kanımızca, kent içinde ve dışında yerleşik birimlerin yerlerinin ve gezici kütüphane duraklarının saptanmasından önce kesinlikle çevre araştırması yapılmalıdır. Türkiye gerçeklerinin Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne her istenilen arsa üzerinde kütüphane kurma olanağını tanımadığını bilmiyor değiliz. Ancak, gelişigüzel verilen hizmetin halka kütüphane konusunda düzeltilmesi güç, yanlış bir imaj verdiği ve onları kütüphanelerden soğuttuğu gerçeği de yadsınamaz.

Yaptığımız araştırma sonucu elde ettiğimiz çeşitli sonuçları başka bir yazımızda dile getirmek istiyoruz. Bu nedenle burada durumun kısa bir özeti yaptıktan sonra daha sonraki yıllarda yapılması gerektiğine inandığımız metropoliten kent kütüphaneciliği için Ankara'nın seçilmesinin son derece önemli olduğunu vurgulamak istiyoruz. Campbell'in de belirttiği gibi "ölkelerin yönetim merkezleri olan Başkentler'de verilen halk kütüphanesi hizmetinin niteliği tüm ulusu etkileyecek güçtedir" (7).

Kanımızca, işe bir an önce planlı bir biçimde başlayarak önce Ankara Kenti'nde verilen halk kütüphanesi hizmetini bir düzene sokmalı, daha sonra ise metropoliten alana yayılma olasılıkları araştırılmalıdır.

(6) Ankara Nazım Plan Şeması. y.a.g.e. s. 19. Tablo A 10.

(7) H. C. Campbell, Public libraries in the urban metropolitan setting, London 1973. s. 15.

Tarihsel değer taşıyan, INTAMEL'in Roma Bildiri'sinde (Declaration of Rome) belirtildiği gibi "yeryüzünde metropoliten kentlerin gelişmesi, ilerlemeler yapabilmeleri için gerçek bir halk kütüphanesi hizmeti gereklidir" (8). Bu bildiri'de vurgulandığı gibi halk kütüphanesi vermekle yükümlü kuruluşlar yalnız başlarına bırakılmamalı, sorumluluk kentlerin yönetim örgütleri, sosyal ve kültürel hizmet veren kuruluşlarla, eğitim örgütlerinin de halka verdiği hizmetin bir parçası olarak alınmalı ve yoğun -bir işbirliğine gitme yolları kesinlikle bulunmalıdır. (9).

Son derece kolay olan ve hiçbir kazanç getirmeyen yıkıcı eleştirilerden yapıcı, olumlu işbirliklerine geçme konusunda 1981 yılında kutladığımız Atatürk Yılı'nın başlangıç olmasını diliyoruz. Bu arada daha önce tanıtmaya çalıştığımız INTAMEL adlı örgütten de çeşitli açılardan yardım sağlanmaya çalışarak bağnaz, içine kapanık kütüphanecilikten kurtulmalı, uluslararası kütüphanecilik araştırmaları düzeyine çıkarak, başka ulusların da bizim deneyimlerimizden yararlanmalarını sağlamalıyız.

---

(8) "Declaration of Rome, Rome 22 May 1972, INTAMEL", **International Library Review** 5 (1973) s. 71,

(9) a.y.